

KVINNERS VEI TIL STEMMERETT

Demokrati og medborgerskap – Kildesamling

Sammendrag

Grunnloven fra 1814 slo fast at «norske borgere» var stemmeberettigede, men i 1818 ble det presisert at norske borgere var norske menn. I 1913 ble Grunnlovens § 50 endret til å lyde: «Stemmeberettigede ere de norske Borgere, Mænd og Kvinder, der have fyldt 25 Aar, og som have været bosatte i Landet i 5 Aar og opholde sig der.»

Hvordan kan vi, gjennom lesing av kilder, forstå kampen for og mot kvinners stemmerett?

Berit Lundberg

Noen tanker som det pedagogiske opplegget

Forslag til aktiviteter:

I. Diskusjon utfra det tverrfaglige temaet: Demokrati og medborgerskap».

Grupper på 2-4 elever. Ta utgangspunkt i disse delene av Kjerneelementet:

- «å gi elevene forståelse av demokratiets opprinnelse og utvikling»
- «forståelse av hva som gjør demokratier levedyktige!»
- «at demokratiet ikke har vært og ikke er en selvfølge, men en følge av valg mennesker har tatt» (...)
- Trene «elevene til å se et mangfold av perspektiver og til å forstå at mennesker har ulike prioriteringer, holdninger og verdier i ulike kontekster»
- «Historiefaget bidrar dermed til å gjøre elevene bevisste på hvilke muligheter de har til å være aktive medborgere»

Fra det tverrfaglige temaet «Folkehelse og livsmestring»

- «Elevene skal se at fortiden og hvordan de er framstilt, er med på å forme hvordan mennesker og samfunn oppfatter seg selv og andre.»
- Gi «elevene forståelse av at også de kan være med på å forme sin samtid og framtid».

A Diskusjonstemaer:

A Ta utgangspunkt i kilde 1-5 fra stortingsdebatten i 1890 om kvinnerettigheter og kvinnestemmerett. Hvilke holdninger kommer fram hos disse stortingsrepresentantene til kvinners stemmerett? Eller: Hvordan blir kvinner oppfattet/omtalt i disse utsagnene?

B Velg ut 3-4 av innleggene fra Nylænde og kvinneorganisasjonene om kvinnelig stemmerett. Hvilke holdninger/argumenter har kvinnene til/for stemmerett?

- Diskuter «hvilke prioriteringer, holdninger og verdier» disse synspunktene i A og B representerer.
- Drøft om kvinnerettighetene hadde noen betydning for kvinners rett «til å være aktive medborgere» på 1800-tallet, sammenlignet med i dag.
- (Du må søke opp rettigheter evt. på Stortingets hjemmeside)
- Kan du forklare eller forstå hvordan kvinnene oppfatter/definerer seg selv? Underbygg svarene dine med konkrete sitater fra kildene.

B. Studer Appendix: «Tillegg til opplegget om kvinnestemmerett. Arbeiderkvinnens holdning til stemmerettsspørsmålet.»

- Sammenlikn arbeiderkvinnens holdninger omkring stemmerett med de borgerlige kvinneorganisasjonenes. Formuler forskjellene i standpunktene deres og drøft hvorfor forskjellene er der.
- Hvordan definerer arbeiderkvinnene seg selv? Underbygg svarene med sitater/holdninger fra Appendixet.

II Lag en digital presentasjon av synspunktene som dere har funnet i kildene fra 1899 til 1913.

III Skriv et kort foredrag eller et innlegg der du argumenterer for ELLER imot kvinnelig stemmerett.

- *En variasjonsmulighet: Å framføre 2 eller 4 av disse innleggene – og deretter gjennomføre en kort diskusjon i gruppa/klassen (maks. 20 min)*

Utdypende oppgave:

- *Skriv et portrett av én av de sentrale kvinnene i stemmerettsdebatten på slutten av 1800-tallet. Du bør ta med en vurdering av deres betydning/rolle i kvinnekampen. Forslag: Fredrikke Marie Qvam, Gina Krog, Fernanda Nissen, Anna Rogstad, Ragna Nielsen, Betzy Kjeldsberg, Camilla Collett, Martha Tynæs.*

Andre forslag å arbeide videre med:

- *Utviklingen av kvinnerettigheter på 1800-tallet i lys av «Hvordan har mennesker blitt definert, hvordan de definert seg selv, og hvordan har de oppfattet sin plass i verden?» (fra slutten av Kjerneelementet: Menneske og samfunn i fortid, nåtid og framtid.)*
- *Plukk ut 3-5 rettigheter som kvinner fikk i løpet av 1800-tallet og fram til ca 1915. Diskuter hvorfor disse rettighetene var viktig og den betydning de kunne få/fikk for kvinners liv.*

Kvinners vei til stemmerett

Introduksjon:

Grunnloven fra 1814 slo fast at «norske borgere» var stemmeberettigede, men i 1818 ble det presisert at norske borgere var norske menn. (NB: Kvinner var ikke myndige)

De første 75 årene av 1800-tallet var ikke kvinnestemmerett noe tema i offentligheten. Fra 1880-årene ble det et diskusjonstema. Kvinneorganisasjonene brakte stemmeretten på bane, særlig etter at *Kvinnestemmerettsforeningen* ble stiftet i Kristiania i 1885 med Gina Krog som den første formannen. Målet for forkjemperne for kvinnestemmerett var at kvinner skulle få stemmerett på lik linje med menn.

I 1890 var den første stortingsdebatten om kvinnestemmerett. En stortingskomite la fram et forslag om å endre grunnlovsparagraf 50, som ville gi kvinner stemmerett. Forslaget om full stemmerett fikk 15 av 114 stemmer. I partiet Venstre var støtten for kvinnestemmerett stor, men de fleste av Høyres stortingsrepresentanter var imot.

Egentlig var det viktigere for de politiske partiene å sikre allmenn stemmerett for menn. Derfor var partienes holdning til kvinnestemmerettsspørsmålet ganske lunken. Kvinner oppnådde likevel å bli valgbare til skolestyrer og tilsynsutvalgene for skolene i 1889. De fikk også alminnelig stemmerett ved lokale brennevinsavstemninger i 1894, slik menn også hadde. Da Stortinget vedtok at det skulle opprettes kommunale vergeråd (barnevernsnemnder), ble det obligatorisk å ha med ett eller to kvinnelige medlemmer.

I stortingsdebatten om allmenn stemmerett for menn gav flere uttrykk for at de ville ha gått inn for en begrenset stemmerett for kvinner. Da alle menn over 25 år fikk alminnelig stemmerett i 1898, førte det til at Kvinnestemmerettsforeningen ble splittet. Kvinnestemmerettsforeningen gikk inn for en mye forsiktigere linje. Derfor ble Landskvinnestemmerettsforeningen stiftet i 1898 med Fredrikke Marie Quam som første leder. De ønsket å bruke alle tilgjengelige kanaler for å nå målet om full stemmerett for alle kvinner på linje med menn.

Stemmerettsaktivistene oppnådde den første store seieren i 1901 med vedtaket om kommunal stemmerett for skattebetalende kvinner, altså begrenset kommunal stemmerett for kvinner.

Adressene fra kvinneorganisasjonene i 1905: Mennenes folkeavstemning om oppløsningen av unionen med Sverige ble avholdt 13. aug. 1905. Før det hadde kvinneorganisasjonene sendt en anmodning til Stortinget om at kvinnene også burde få delta, men Stortinget avviste det. Derfor avholdt Kvinneorganisasjonene kvinneavstemninger i form av underskriftskampanjer over hele landet, og de ble gjennomført på kort tid. I alt nesten 300.000 «adresser» fra kvinner over hele landet ble overlevert til Stortinget - med støtte til unionsoppløsningen. Bare 368.208 menn stemte for oppløsning av unionen.

Kvinnenes underskriftsaksjon var en stor inspirasjon og et bevis på kvinnenes engasjement. Aksjonen gav kvinnestemmerettskampen en ny tyngde.

Men det var den trinnvise innføringen av stemmerett for kvinner som ble fulgt i Stortinget. **1907** fikk kvinner begrenset stemmerett ved stortingsvalg og i **1910** fikk kvinner allmenn stemmerett ved kommunevalg, på linje med menn.

1913 vedtok et enstemmig Storting allmenn stemmerett for kvinner på samme betingelser som for menn også ved stortingsvalg. Fra samme år hadde kvinner rett til å velges inn både på Stortinget og i kommunestyre.

Grunnlovens § 50 ble endret til å lyde: «Stemmeberettigede ere de norske Borgere, Mænd og Kvinder, der have fyldt 25 Aar, og som have været bosatte i Landet i 5 Aar og opholde sig der.» Det første stortingsvalget etter innføringen av allmenn stemmerett var i 1915.

Kilder

Nedenfor finner du **8 kilder** med utsagn og synspunkter fra debatten i Stortinget i 1890 og 1906/07.

1. Stortingsrepresentant Nils C. Egede Hertzberg (Høyre) – 2 kilder.
2. Stortingsrepresentant Johan Christian Heuch (Høyre) – 2 kilder.
3. Stortingsrepresentant Ole Olsen Malm – 1 kilde.
4. Stortingsrepresentant Viggo Ullmann (Venstre) – 1 kilde.
5. Stortingsrepresentant Eiesland (Venstre) – 1 kilde.
6. Aftenposten 15.sept. 1898 – Overlege Armauer Hansen - 1 kilde.
7. Komiteinnstillingen 1906/07 om endringer i Grunnloven – 1 kilde
8. Stortingsrepresentant Ole Olsen Malms merknad til flertallets innstilling i 1906/07 – 1 kilde.

Kilde 1: Stortingsrepresentant Nils C. Egede Hertzberg (Høyre):

A

«Også jeg erkjenner fullt ut at kvinnen er et menneske (...), men herav følger etter min mening ingenlunde, at hun derfor skulle ha krav på stemmerett.»

Kilde: Aftenposten 02.03.2013, s 32-33.

B

«Stuart Mill sier at kvinnen har krav på stemmerett i sitt eget kjønns interesser; hvilken lovlig beskyttelse sier han, kan kvinner vente når lovene gis av mennene, deres herrer? Stemmerett og valgbarhet sier man, det er jo alminnelige menneskerettigheter, hvorfor utelukke kvinnen fra det som er hennes rett? Rett? Men Herr President. Stemmerett kan ikke innregistreres blant de alminnelige menneskerettigheter, således som sikkerhet for personer eller sikkerhet for eiendom eller rett til borgerlig og kristelig opplysning. [...]

Saken er nemlig den, at hvis man vil meddele kvinnen stemmerett så vil dette så langt fra være i samfunnets interesser, at det etter min beste overbevisning vil være et stort tap og stor skade nettopp for samfunnet som sådan.

Her vil jeg peke på den store lov som går igjennom det menneskelige samfunn, den lov hvorpå hele samfunnet hviler og det er loven om arbeidsfordelingen. Nettopp derved at kvinnen har fått sitt kall og sin gjerning i verden, som hun har særlig utrustning og begavelse for, nettopp derfor er det vi menn kan ofre oss utelukkende for den side av livsgjeringen som vi mener hun har en naturlig utrustning for.

Å bytte om på dette ville være det samme som å fremkalle en forvirring som ville begynne med å nedbryte hjemmene og enda med å oppløse samfunnet. Det ville være å dra kvinnen bort fra det kall som kristendommen ikke mindre enn naturen og historien har anvist henne, dra henne bort fra en sfære hvor hun ikke lett kunne erstattes. Det ville være å dra henne over i de offentlige kamper og konflikter hvor hennes deltakelse vil bringe henne i situasjoner om hvilke jeg må si at jeg vet ikke om jeg skal betegne dem mest som pinlige eller latterlige.»

Kilde: <https://www.norgeshistorie.no/kilder/industrialisering-og-demokrati/K1526-stemmerett-for-kvinner-del-3.html>

Kilde 2: Stortingsrepresentant Johan Christian Heuch (Høyre).

A

«Det vil føre til hennes fornedrelse, hjemmets forstyrrelse, familiens suksessive oppløsning og deretter uunngåelig til moralsk forfall.»

Kilde: Aftenposten 02.03.2013, s 32-33.

B

«Hvis man tenker seg et samfunn, styrt av kvinner, vil det være et samfunn som beveger seg ut i de voldsomme sjøer. Hun kan ikke gjøre mannens gjerninger, men dersom hun vil ut i offentligheten så forakter hun sin gjerning, så vil hun ikke være kvinne.

Hun kan ikke gjøre mannens gjerning, og hun vil ikke gjøre kvinnens gjerning, hva blir hun da? Hun blir et vanskapt misfoster.

Det er ikke bare et tomt bilde. Hr. Ullmann i går spottet over, at det i flertallets innstilling har fremkommet en ytring om at kvinnefrigjøringen kunne forandre kvinnens fysiologi. Jeg vil minne Hr. Ullmann om at i forgjøringens forjettede land, Amerika, finnes det leger som for ramme alvor påstår at kvinnene, som gjennom et par slektsledd har vært frigjorte og gjort mannens gjerning, blir en steril kvinnetype som i mange henseender varierer fra den ordinære kvinnetype.

At det finnes leger som sier at dette er sikkert, så Hr. Ullmann skal ikke så sikkert vise det vekk.

Jeg vil sammenfatte min mening i et uttrykk som jeg er sikker på at Hr. Ullmann vil forstå. Jeg vil til det ytterste motsette meg ethvert forslag om kvinnenes stemmerett fordi jeg vil gjøre mitt for at kvinnen ikke skal forvandles til en ting, for at vi ikke i stedet for kvinner skal få fruentimmer.

For mig er dette en så stor sak, for meg strider dette å la kvinner delta i det offentlige liv således mod Guds skaperordning at intet som helst bihensyn, intet som helst nyttehensyn vil kunne gjøre at jeg går med på det.

Jeg mener at de som har gjort det, nå får høste hva de har sådd. Jeg tror ikke at man, etter at så mange demninger er tatt bort og så mange innrømmelser er gjort, i lengden vil kunne hindre floden.

Men om jeg enn mener syndefloden vil komme, kan dog dette ikke hindre meg fra å ønske, at den i alle fall ikke kommer i våre dager.»

Kilde: <https://www.norgeshistorie.no/kilder/industrialisering-og-demokrati/K1526-stemmerett-for-kvinner-del-3.html>

Kilde 3: Stortingsrepresentant Ole Olsen Malm.

«Å gi kvinnene stemmerett og valgbarhet og gjennomføre dette system i praksis (...) vil simpelthen være at begå nasjonalt selvmord.»

Kilde: Aftenposten 02.03.2013, s 32-33.

Kilde 4: Stortingsrepresentant Viggo Ullmann (Venstre)

«Det er dette, som mindretallet i komiteen har pekt på, når det har nevnt de to saker, fredssaken og løsningen på fattigdomsspørsmålet, som det vesentlig vi håper skal bli befordret gjennom kvinnens

deltagelse i det offentlige liv. Derfor er det slett ikke likheten vi beroper oss på, men det, er nettopp denne forskjell, som eksisterer, denne forskjell som gjør at vi ikke bare ser i kvinnens stemmerett en rettfærdighetshandling. Det gjør vi også, men vi ser den som til nytte for samfunnet.

Vi ser i den den fordel som samfunnet ville få derigjennom at det ensidige mannlige som hittil har rådet i samfunnet blir avløst av en påvirkning utover samfunnet fra kvinnens side.

Og da nytter det ikke å komme og vise oss hen til at kvinnen øver innflytelse - som det heter så nydelig - i «det skjulte». Å nei såmenn om kvinnen øver noen innflytelse i «det skjulte»!

Øver hun innflytelse i disse saker som her er tale om, så øver hun den i kraft av at hun vil noe og forstår noe. Kvinner som bare blir henvist til å ha alene med den snevreste hjemmets krets at gjøre, kan ikke øve noen innflytelse der, hvor det gjelder disse større saker. Der, hvor de i det hele taget kan noe, vil noe og vet noe, øver de innflytelse, men da øver de den ikke på den måte som de har rett til å øve den på, på den måte er den selvsamme, hvorpå vi menn øver innflytelse.

Den eneste måte hvorpå man tilgavns kan øve innflytelse i sitt fedreland, det er med å kjempe med stemmeseddelsens våpen. Det er ved å gi sin mening med i alle fedrelandets gjøremål, ja det er det moderne samfunnet taler om at et menneske kan virke noe og det nytter ikke lenger å henvise til kvinners virksomhet i «det skjulte», likeså lite som det lenger nytter å smøre kvinnene av med en festtale den 17. mai eller sette henne opp på et galleri, mens mennene sitter nede og spiser stek og drikker champagne.

Og likeså sikkert som det er, at man i den siste menneskealder med kjempeskritt har vokst i forståelsen av at det går ikke an å stenge kvinnene ute på disse mer primitive måter som våre fedre stengte dem ute. Således går den følelse med ubønnhørlig makt fremover, at det går ikke an å stenge dem ute fra det som ikke bare er mannens rett, men en menneskerett.»

Kilde: <https://www.norgeshistorie.no/kilder/industrialisering-og-demokrati/K1525-stemmerett-for-kvinner-del-2.html>

Kilde 5: Stortingsrepresentant Eiesland (Venstre).

«Jeg har da som menneskevenn ikke kunnet annet enn å hilse velkommen alle de bestrebelse som gikk i retning av å forbedre kvinnenes kår og skaffe henne en tryggere og mer lovfestet stilling i samfunnet.

Og når det hos oss omsider ved kvinnenes egne bestrebelse er kommet dertil at det er forelagt oss forslag om å gi henne stemmerett, gi henne adgang til å være med å velge de folk som skal avgjøre hennes og mannens saker her i Nasjonalforsamlingen.» [...]

«Og den påstand om at de ikke er skikket til å stemme er det ikke mer mening i, enn det har vært i den samme påstand hver gang det er snakk om å utvide stemmeretten til et større antall menn.

Og enten nå menn liker eller ikke liker å ha uttalt at de ikke er i stand til å gi gode lover uten kvinners bistand, så har ihvert fall deres lovgiverarbeid ikke vist seg å være så vellykket at de av den grunn burde avslå kvinners hjelp. Så utilfredsstillende og grove er de lover som menn har vært alene om å gi at de nok burde spørre seg selv om ikke kvinners finere intuisjon og større følsomhet behøves likeså meget ved de offentlige sakers ordning, som innen familien.

Ikke bare i det som vanligvis regnes for "kvinnens sfære", er kvinner menn overlegne, men de bringer ofte saker som betraktes utelukkende tilhørende mannens område, en innsikt og en dømmekraft som gjør dem til høyst verdifulle rådgivere for menn. Den mann som forakter kvinners råd, er alt

annen enn en vis mann. Og når vi nå ser at menneskeheten består av menn og kvinner og at de to kjønn er hverandres naturlige hjelpere, blir så ikke den ting å overlate til det ene kjønn, det som angår begge, temmelig lik det eksperiment å bruke bare det ene benet i stedet for begge».

Kilde <https://www.norghistorie.no/kilder/industrialisering-og-demokrati/K1525-stemmerett-for-kvinner-del-2.html>

Kilde 6: Overlege Armhauer Hansen, Aftenposten, 15. september 1898

Om å gjøre seg fortjent

«Jeg husker, at jeg for adskillige Aar siden holdt en Tale, i hvilken jeg udtalte, at det var en Dumhed af Mændene at holde den ene halvdel af Menneskeheden, nemlig Kvinderne, borte fra Samfundsarbeidet og Stemmeretten, det samme holder jeg paa fremdeles; men med den Modifikation at Kvinden først maa dokumentere sig som god Samfundsarbejder, før hun faar Stemmeret»

Kilde 7: Fra komiteinnstillingen 1906/07 om endringer i Grunnloven

«Komiteens flertal finder, at den udvikling, som i en længre tid er forgaaet paa det sociale omraade, ganske naturlig maa føre til, at der fra lovgivningens side ikke lægges hindringer i veien for kvindernes deltagelse i løsningen ad samfundets mange og viktige opgaver. Antallet af disse opgaver har stadig vokset, og mange af de gjæremaal, som tidligere i alt væsentlig var overladt til de enkelte hjem, og som særlig kvinderne tog sig af, har nu samfundet som saadant overtaget. Man skal eksempelvis pege paa den side ad opdragergjerningen, som skolerne har overtaget, og paa den maade, hvorpaa fattighjælpen nu ydes, samt paa de humanitære foranstaltninger, som staten har truffet ligeoverfor abnorme børn, forsømte børn, sindsyge og tuberkuløse. Men paa samme tid som løsningen af saa mange opgaver er gaaet over fra de enkelte hjem til samfundet, er ogsaa kvindernes stilling inden samfundet betydelig ændret. Tidligere regnedes altid kvinderne til de 'forsørgede'; men som foran anført driver nu en betragtelig del af de voksne kvinder selvstændigt erhverv, og de gifte kvinder, hvis virksomhed er knyttet udelukkende til hjemmet, er ogsaa som regel 'erhvervende'. Hvorledes man end teoretisk seet anskuer denne udvikling, saa maa man efter flertallets mening i det praktiske liv regne med den som en kjendsgjerning, og nu fra denne bedømme kvindernes krav paa større adgang til at øve indflydelse paa samfundets anliggender. At kvinderne har betingelser for at være med i løsningen af flere betydningsfulde samfundssager, er allerede erkjendt, og erkjendelsen heraf har som foran paavist fundet sit udtryk i lovgivningen. Da kvinderne imidlertid nu optræder som selvstændigt erhvervende paa alle næringslivets omraader, har de den samme interesse som mændene i, at vor lovgivning, beskatning og samfundsstyre i det hele skjøttes paa den for det hele samfund mest betryggende maade. At kvinderne tror, at samfundsinteresserne ivaretages bedst, naar ogsaa de faar den adgang, som mændene nu har, til at øve indflydelse paa sagernes løsning, finder komiteflertallet naturligt og rimeligt. I stater, hvor folkesuverentiet er anerkjendt, bør stemmeret gives alle dem, som har betingelser for at kunne udøve denne ret paa en for samfundets trivsel og udvikling heldig maade. At udelukke saadanne bare af hensyn til kjønn er ikke alene en uretfærdighed mot vedkommende, men det er til skade for samfundet, som trænger at lægge beslag paa alle de kræfter, det raader over. Spørsmålet er da, om kvinderne har betingelser for at kunne udøve stemmeretten paa en heldig maade, og dette spørsmaal maa efter komiteflertallets mening besvares med ja. Saavel kvindens evner og begavelse som hendes uddannelse, karakter og intelligens anviser hende plads ved siden af manden til løsning af

samfundsopgaver, som vanskelig kan løses helt tilfredsstillende uden en samvirken af alle kræfter inden samfundet.

https://www.stortinget.no/nn/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlingar/Lesevisning/?p=1906-07&paid=6&wid=a&psid=DIVL2892&pgid=a_2144

Kilde 8: Stortingsrepresentant Ole Olsen Malm (Samlingspartiet): Merknad til flertallets innstilling i 1906/07.

I kort sammendrag bør derfor kvindelig statborgerlig stemmeret ikke indforlives i vor forfatning af følgende grunde:

Stemmeret er en statsborgelig funktion, der i statens interesse er tildelt en vis klasse borgere, men som ikke er noget disse tilliggende almindeligt menneskeligt privilegium. Stemmerett er ingen menneskerettighed og der kan ikke du fra et retfærdighedsstandpunkt reises kreav paa stemmeret for kvinder.

Kvinden og manden har i livet hver sin særskilte opgave, og af disse er kvindens i samfundsmæssig henseende mindst ligesaa vigtig som mandens. For kvinden er hovedopgaven børnenes fødsel, ernæring og opdragelse, hjemmets stel og styre, de syges og lidendes pleie og lindring af al slags ulykke. Mændenes livsopgave tvinger dem til at befatte sig med alt udenfor hjemmet, og denne arbejdsdeling bundet i forudbestemte naturforskjelligheder, der er af fundamental art og derfor aldrig vil eller bør kunne udslettes. Thi paa denne arbejdsdeling beror familiens opretholdelse, statens vel og den menneskelige livslykke.

Da kvindelig stemmeret gjør indgreb i familiens bestaaen og trivsel, er den i sine konsekvenser af statsfiendtlig natur.

Kvindens samfundsopgave er en høiere end den at være politiker. Til dette hverv er hun ifølge sin natur og sine evner ikke skikket. Hun vil ved sine aandelige og moralske egenskaber og ved sine høje idealer kunne yde samfundet tjenester af uberegnelig værdi udenat hun forenes med stemmeret eller valgbarhed.

Da i alle ældre stater med fæstnede befolkningsforhold de voksne kvinders antal er betydelig større end de voksne mænds, vil, naar kvinderne faar stemmeret og benytter denne, kvinderne ved ethvert valg være i flertal ligeoverfor mændene. Og hvis den paastand var rigtig, at kvinderne forstod bedre at varetage sine interesser end mændene, maatte det nævnte forhold medføre, at der til det offentlige livs stillinger valgtes flere kvinder end mænd. Dette vilde forandre karakteren af staternes styrelse fra et mandsstyre til et kvindestyre og gribe forstyrrende ind i samfundsordningen.

Og hvis flertallet af kvinderne alligevel vilde fortsætte med at vælge mænd i offentlige stillinger, vilde dette bevise urigtigheden af den paastand, at mændene ikke forstaar at varetage ogsaa kvindernes interesser.

Men hvis kvinderne, trods at de besad numerisk flertal alligevel ikke benyttede sin stemmeret, vilde det godtgjøre, at de ikke ønsker stemmeret, ikke behøver den, og derfor heller ikke bør have den.

Enhver trudselse, beregnet paa at fremtvinge tilstaaelse af stemmeret, beviser, at den, der anvender trudselen, ikke frstaar stemmerettens væsen og at stemmeretten derfor ikke bør tilstaaes vedkommende.

Den antagelse, at kvinder ved øvelse, opdragelse og arv kan gøres skikkede til deltagelse i det offentlige liv, er urigtig og har ingen rod i naturens love.

Kvinderne vil ikke kunne tilføre det offentlige særlige indsigter, som mændene nu mangler. Hvad der hidtil er gjort i samfundet af fremskridt paa ethvert omraade, er udrettet av mænd uden at kvindelig stemmeret har virket med. [...]

Kvindelig stemmeret er hidtil ikke indført i en eneste selvstændig og suveren stat.

I de andre stater, hvor kvindelig stemmeret hidtil har virket, har den ikke høinet den offentlige moral eller forbedret det politiske livs renhed. [...]

Statsborgerlig stemmeret for kvinder bør derfor hverken nu eller senere indføres i den norske forfatning. [...]

Sluttelig er det af interesse at pege paa, at en række af verdens største tænkere, digtere og statsmænd meget bestemt har udtalt sig mod kvindens deltagelse i det offentlige liv. Særlig er det ogsaa at lægge merke til, at lægerne, der maa forudsættes at kjende kvindens væsen og natur bedre end andre, i en ganske overveiende grad anser kvinden uskikket for det offentlige livs tummel og er modstandere saavel af kvindesagsbevægelsen i sin almindelighed som af kvindelig stemmeret og valgbarhed.

https://www.stortinget.no/nn/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlingar/Lesevisning/?p=1906-07&paid=6&wid=a&psid=DIVL2892&pgid=a_2152

Kilder om Kvinnestemmerett fra kvinnenes side:

9. Anna Rogstad, Nylænde 1889
10. Ragna Nielsen, Nylænde 1889
11. Kvinnestemmerettsforeningen 1890.
12. Fra Bergens Tidende, 20.aug. 1898: Ragna Nilsen
13. Nylænde, 1. nov 1898: Frederikk Qvam.
14. Anna Rogstad, Nylænde 1899
15. 1905-oppropet fra Norske kvinders nationalraad.
16. Opprop fra Landskvinnestemmeretsforeningen, 1905.
17. Louise Riis-Bøhn, Nylænde, 1905.

Kilde 9: Fra Nylænde No 1, 1889: Stemmerett for kvinner av Anna Rogstad.

(...) Hvem har stemmeret i Norge? Loven siger: Stemmeberettigede er ifølge grls. § 50 de norske borgere, som har fyldt 25 aar, har været bosatte her i landet i 5 aar, opholder sig der og enten:

1. Er — — (her opregnes embedsmænd, eiere af gaard og grund o. 1.). Og endelig: Alle, som for det sidstforløbne aar har betalt direkte skat til stat eller kommune efter en antagen indtægt af mindst 500 kroner paa landet og mindst 800 kroner i kjøb- eller lade stederne, i et aar har havt fast bopæl i valgkommunen paa den tid, valget foregaar, og ikke som tyende tilhører andens husstand. —

Alle disse har stemmeret, saafremt de ikke er idioter, vanvittige eller forbrydere¹. — Men hvorfor har saa ikke vi, som til punkt og prik opfylder lovens fordring, hvorfor har ikke vi stemmeret? Fordi vi er kvinder. Fordi vi er født kvinder og ikke er mænd altsaa, skal vi ikke regnes med blandt landets „borgere“, men udstødes og regnes lige med vanvittige og forbrydere! En saa himmelraabende uret, skulde man vente, hvert ærligt, rettænkende menneske i vort samfund vilde reise sig imod. Det var at vente, at man ikke turde hvile, før denne uret mod medmennesker var hævet og udslettet. Der ligger, mine tilhørere, en foragt for vort kjønn, en skjærende haan i denne lovbestemmelse. Det hjælper ikke paa hvad maade eller fra hvilken side, vi vil forsøge at undskylde den. Vort fædrelands lov krænker os, haaner os.

Betalte skatsedler, der lyder paa en indtægt af 800 og 500 kr. eller derover, giver altsaa norske mænd plads ved valgurnen og saa ledes del i kommunens og statens styre, ret og leilighed til at verne om og fremme sine, hjemmets og fædrelandets interesser. De samme slags skatsedler, betalte af kvinder, ofte med vor sidste, surt fortjente skjærv, — giver os, norske kvinder, derimod ingen saadan ret og ingen plads i samfundet. Vi regnes bent frem ikke med. Vi har ingen andel i det store, velsignede fællesarbeide for hjemmets, for fædrelandets fremtid og lykke, hvad hvert tænkende, varmhjertet menneske absolut maa kræve at have.

Om alle skatlagte og efter vor nuværende lov stemmeberettigede kvinder udover det hele land, alle som en, negtede at betale skat, var de sandelig i sin gode ret. Og dog maa vi bede Gud bevare os for, at baandene skal strammes saa længe, at de engang maa springe ved voldsomhed.

¹ I dag ville vi bruke ordene psykisk utviklingshemmede om «idioter», og psykisk syke for ordet «vanvittig»

Saa dybt har love og vedtægter gennem aarrækker, formaaet² at paatrykke mange kvinder — ja jeg siger det — trællesindet, at ikke sjelden den ængstlige indvending møder os fra kvinderne selv, naar det gaar op for dem, at stemmeret er nøglen til alle vore rettigheder: men hvor er saa grænserne, naar alle skranker falder, naar kvinder paa alle hold strømmer ind paa mænds omraader? Grænser, skranker, omraader, der er netop de rette benævnelser. Men hvem har op trukket grænserne, hvem har muret skrankerne, hvem har lovhjemlet omraaderne, enemærkerne? Er det ikke menneskeverk altsammen? Det er sandelig ikke guddommelige anordninger. Vi ved det. Og naar vi alene kræver for os individets ret til anvendelse og udfoldelse af de evner og kræfter, som det er os en pligt at nytte som det pund, Gud har givet os, det, vi ikke har lov til at grave ned, — behøver man sandelig ingen frygt at have, forat vi skal overskride grænserne. Naturen sørger for disse, for skrankerne, eller hvad det nu heder. Ingen kan lægge en alen til sin vekst.» (...)

Kilde 10: Fra Nylænde No 16, 1889: Foredrag om kvinders stemmeret av Ragna Nielsen.

(...) «Hvad er det da, vi vil, vi, som arbejder for kvindesagen og da især for kvinders. stemmeret? Vi vil, at meneskene skal forstaa, at Gud har skabt to væsener, mand og kvinde, at han har givet disse væsener forskellige egenskaber, der supplerer og udfylder hverandre saaledes, at kun hvor disse to virker i forening, der fremstaar noget harmonisk og fuldkomment. Vi vil, at det kvindelige element skal findes, ligesaavel som det mandlige, i skolen, blandt øvrigheden, i styrelsen, i det hele samfund — først da tror vi, at samfundet med kraft kan ta fat paa alle foreliggende opgaver, med haab om at løse opgaven kan begynde paa arbeidet for at afskaffe alle de uretfærdigheder og misligheder, som det ensidige mandfolkesamfund gennem aarhundreder har indført. Har det aldrig hændt jer, at I har siddet i stortinget, naar der var en sag fore, som for jer var en vigtig sag, og har hørt paa al den mandfolketale, til hjertet har brændt i livet paa jer, og I har havt den største lyst til at skrive ud: „Men I mandfolk, forstaa I da ikke det og det og det?“ Hvis man kunde gjøre det, sandelig, der var mænd nok i stortinget, som vilde forstaa — mænd er da heldigvis ogsaa følende mennesker: at de ser alting fra et mandligt standpunkt, er naturligt nok, det kan sandelig ingen fortænke³ dem i.

Vi vil altsaa ikke, at mænd og kvinder som hidtil skal dele arbeidet mellem sig paa den maade, at der er felter, og det store, vigtige felter, hvor kun mandlig indflydelse faar lov at gjøre sig gjældende, og hvorfra kvinder er udelukket, selv om deres evner aldrig saa meget anviser dem plads der. Vi tror, at dette er en feilagtig opfattelse af Guds mening med menneskene, og dette er vi især kommet til at tro derved, at vi ser, hvorhen det ensidige mandsregimente gennem disse aartusinder har bragt samfundene. Vi ved, at der var en tid da den raa styrke var den magt, som regjerte verden, at der saa kom en tid, da den fysiske styrke maatte bøie sig for den aandelige, den intellektuelle, og at det er den, som nu regjerer i samfundet. Der er mennesker, som finder dette i sin orden. (...)

Kilde 11: Kvinnestemmerettsforeningens uttalelse i 1890:

«Til Norges storting! I tillid til, at det vil blive erkjendt som en uretfærdighed, at de nugjælende love udelukker norske borgere fra at udøve sine borgerrettigheder blot paa grund af deres kjønd, og i overbevisning om, at det er skadelig for landet, at kvinderne holdes borte fra samfundsarbeidet — andrager⁴ undertegnede norske kvinder stortinget om, at der i førstkommende tingperiode maa

² Formaaet = greide, maktet

³ Fortænke = mistenke for

⁴ Andrager = søker, ber om

blive vedtaget en grundlovsforandring, hvorved de af vort lands kvinder, som opfylder grundlovens stemmeretsforbindelser, erholder⁵ stemmeret.»

Med språklig forenkling: «Til Norges Storting! I tillit til at det blir erkjent som en urettferdighet at nåværende lov utelukker norske borgere fra å utøve sine borgerrettigheter kun på grunn av sitt kjønn, og i overbevisning om at det er skadelig for landet at kvinnene holdes borte fra samfunnsarbeidet – ber undertegnede norske kvinner Stortinget om at vårt lands kvinner, som oppfyller grunnlovens krav, oppnår stemmerett»

Totalt 4533 kvinner underskrev denne.

Kilde 12: Ragna Nielsen (1898): argumenterer for kvinners stemmerett, men først og fremst for de som forsørget seg selv. Bergens Tidende, 20. august 1898

«Hvad vilde det nemlig si, at kvinderne med et Slag fik almindelig Stemmeret? Det vilde si, at Stortinget paa nogle hundrede kvinders Anmodning slap Tusener af kvinder paa engang ind til Valgurnen. Har noget saadant nogensinde skeet i Stemmerettens Historie? Og vilde det ikke være en uforsvarlig Letsindighed af Stortinget at gi Tusener Stemmeret, naar disse Tusener aldrig har ved noget Tegn har vist, at de føler sig som myndige Borgere, aldrig har erklæret sig villige til at ta borgerpligterne paa sig og aldrig selv har forlangt "Borgerrettigheter"? [...]

At gi Tusender af Kvinder, der aldrig har fulgt med i Norges Politik, ikke interesserer sig for vort Lands Udvikling i Retning af Frihed, Ære og Selvstendighed, at gi dem Anledning til at øve Indflydelse i Sager, som netop berører Norges Ære og Selvstendighed - det gjorde jeg ikke hvis jeg var Storthingsmand. Men hvis jeg var Storthingsmand vilde jeg si: Lad de faa kvinder, som ved at fordre Stemmeret bevise, at de er berettiget til at ha en Mening, lad dem faa Stemmeret og derved faa Anledning til at vise hvorledes deres Deltagelse i det offentlige liv vil virke. Der er ingen Grund til, at ikke kvinderne ligesom Mændene skridtvis skal arbeide sig frem til almindelig Stemmeret.

Kilde 13: Fredrikke Qvam svarer Ragna Nielsen i Nylænde, 1. november 1898.

«Hvorledes skulde det være annerledes? - evner som ikke blir brukt og øvet, de utvikles ikke. Man lærer ikke at svømme før man kommer i vandet. Derfor er det nok muligt, at kvinderne i begyndelsen vil delta meget sparsomt i det offentlige liv og kanskje ogsaa gjøre en noksaa ynkelig figur, naar de begynder. Men de lærer ikke at svømme, uden de faar adgang til sjøen, det er ligesaa vist, som at de ikke kan svømme i det øieblik, de kommer i vandet.

[...]

Det er meget sandt, at der baade er kvinder, som er ligegyldige for sin egen sag, og kvinder, som taler imod sin egen sag. Men der er dog idetmindste et tilfælde, som er parallelt. Da arbeidet for negrenes frigjørelse begyndte, var der en mængde negre som var ligegyldige for sin egen frihed, ja der var negre, der talte ligesaa lidenskapelig mod sin egen frigjørelse som kvinderne gjør det. Og nu, da

⁵ Erholder = oppnår

frigjørelsen er sat igjennem, er der dog vel ingen, som staar op og siger: Det var et daarligt værk, vi udførte der; lad os igjen gjøre negrene til slaver.»

Kilde 14: Fra Nylænde No. 6, 15.mars. 1899. Av Anna Rogstad

Foredrag ved landsmødet i Bergen

Stemmeret for kvinder.

«I vort oplyste aarhundrede skulde det dog være en selvsagt ting, at kvinder saavel som mænd maatte ha stemmeret; man skulde ikke behøve at spille ord paa en saa ligefrem sag. Og alligevel er det saa, at vi i vort frie, selvstændige Norge den dag idag ikke er kommet

længer end til at staa og snakke om stemmeret for kvinder. Jeg behøver vist ikke at være spaamand for at kunne forudsige, mine damer og herrer, at den tid vil komme, da man vil le høit af dette forhold: at Norges storting i aaret 1898 har givet hver eneste mand statsborgerlig stemmeret - kun forbrydere, idioter og vanvittige⁶ undtaget - medens det samme storting har sat hver eneste kvinde udenfor intelligente, selvhjulpne kvinder er faktisk ved denne lov sat i klasse med forbrydere og mandl. idioter og vanvittige! – Dog - til nogen undskyldning for dem, som har deltaget i denne stortingsbeslutning, skal fremholdes, at der, som vi af den foregaaende taler har hørt, desværre ikke forelaa særskilte forslag – alternativer – om statsborgerlig stemmeret for kvinder der var kun forslag om stemmeret paa samme betingelser som for mænd d. v. s. i dette tilfælde almindelig stemmeret – og saa langt dristed tingets majoritet sig ikke til at gaa. Som man vil ha set af aviserne. og som forman den i kvindestemmeretsforeningen netop har udtalt, har K. S. F. nu fuld stændige grundlovsforslag inde om stemmeret for kvinder.

Det var engang – saa begynder eventyret – det var engang i de herr. statsraad Hertzbergs og biskop Heuchs dage, at vi kvinder skulde være «dronninger og prestinder i hjemmet», som det hedte. Man stilled os op i en dertil opkonstrueret helligdom og svinged røgelseskar for os, under hymner som disse af bispens egen mund: -- «hun har en følelsens finhed og en stemningernes rigdom og en hengivenhedens evne». – «Vi skatter hende ganske anderledes end de mænd, som i høiden vurderer hende saa høit som sig selv». Saa fine og deilige, hengivende og stemningsfulde var vi dengang, mine damer! Men derfor maatte vi slet ikke komme frem til valgurnen, vi maatte bare pent sidde igjen deroppe i helligdommen ensteds, medens vore dyrkere alene gik ud i det praktiske liv. Valg og stemmeret, det var noget kun for vore robuste fædre, mænd, sønner og brødre, -

Men det er nogen aar siden disse hymner blev sunget for os i Norges storting, siden og tidligere oppe i eventyrnatten engang er vi blit gjort til meget andet rart for ikke længe siden har vi f.ex. faat høre om »Lindelineo med troldører og passende tilbehør.

Mine tilhørere ! Jeg faar lyst til at svare til alt dette som Per Gynt: Digt og forbandet løgn ! løgn og forbandet digt! - altsammen. Vi kvinder er hverken dronninger eller prestinder, gudinder eller troldprinsesser - vi er bare bent frem mennesker, som kræver at behandles og vurderes som mennesker, det vi er. Vi er levende mennesker, som kræver stemmeret, mine herrer. I behøver ikke engang at gnide øinene for at se os, vi staar midt i livets kamp og gjerning - ved høilys dag. Vi er for længe siden traadt ud af eders indbildte eventyrverden, vi færdes omkring paa alle arbeidsomraader, hvor vi er sluppet ind : som arbeidere, forretningsfolk, lærere, læger, literater, industridrivende, som jordbrugere, - vi findes paa videnskabens omraader o. s. v., o. s. v. Mænd og kvinder arbeider

⁶ Se fotnote 1

sammen, og der hvor de faar lov til at staa sidestillet, supplerer de hverandre paa den aller bedste maade; jeg taler her af erfaring». (...)

Kilde 15: 1905-oppropet fra Norske kvinders nationalraad:

«Til Norges storting og regering!

Det norske vælgerfolk – de norske mænd – skal nu stemme over, om de er enige i den stedfundne opløsning af unionen. Vi er ikke i tvil om udfaldet. Vi ved, at et samstemmig ja vil lyde fra landsende til landsende.

Norske kvinder savner endnu statsborgerlige rettigheder og kan derfor ikke lægge sin stemme i vegtskaalen. Kunde de det, vilde de vidne om, at hele det norske folk staar enig.

Vore forbund representærer mange tusender af norske kvinder. Vi er derved sat i stand til at kjende den stemning, som raader blant kvinderne landet rundt. Vi ved, at i glæden over den beslutning, som skal bekræftes, blander sig kvindernes sorg over ikke, ad lovformelig vej, at faa være med at besegle den med sit ja.

Under følelse af fuldt ansvar udtaler vi som vor faste overbevisning, at der staar en mægtig fylkning af kvinder bag, og at saaledes de norske hjem er med i den stadfæstelse, som nu skal gives.»

Kristiania, den 13de august 1905.

Fra Heftet: «Unionsopløsningen i 1905». Cappelen.

Kilde 16: Fra Landskvindestemmeretsforeningen:

Organiseret den 13.august og overrakt Stortinget.

Kilde 17: Fra Nylænde, No 21 side 313, 1905: Louise Riis-Bøhn.

«Hører Norges kvinder med Til det norske folk?

Naar det i denne høst stadig svirrer en om ørerne med ordet «folke afstemning» maa man uvilkaarlig spørge sig selv, »regnes kvinden ikke med i begrebet «folket»? « Vi kvinder er ganske vist vante til at blive oversete; men jeg havde dog rigtignok altid troet, at under begrebet »folk« hørte baade mænd og kvinder. Naar nu kvinder altsaa ikke regnedes med ved afstemningen den 13 de august, ligesaa lidt som de skal regnes med ved den nu forestaaende af stemning, hvorfor saa ikke nævne tingen ved sit rette navn og kalde det »mandfolkeafstemning« ?»

Litteraturliste:

<https://snl.no/Landskvinnestemmerettsforeningen>

<https://www.norgeshistorie.no/kilder/industrialisering-og-demokrati/K1525-stemmerett-for-kvinner-del-2.html>

<https://www.norgeshistorie.no/kilder/industrialisering-og-demokrati/K1526-stemmerett-for-kvinner-del-3.html>

<https://www.norgeshistorie.no/industrialisering-og-demokrati/1510-kvinneres-vei-til-stemmerett.html>

<https://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/Historikk/kvinnestemmerett/stemmerettskampen-1890-1913/>

<https://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/Historikk/kvinnestemmerett/underskriftsaksjonen1905/>

<https://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/Historikk/kvinnestemmerett/>

https://snl.no/stemmerett_for_kvinner_i_Norge#-Historisk_bakgrunn

Folkvord, Magnhild: *Fredrikke Marie Quam, rabaldermenneske og strateg*. Oslo 2013.

Moksnes, Aslaug: *Likestilling eller særstilling? Norsk kvinnesaksforening 1884-1913*. Oslo 1984

Hefte: Unionsoppløsningen i 1905. Cappelen, Oslo 2005. «Også kvinnene «stemte»

Nylænde No 1, 1889. Av Anna Rogstad.

Nylænde No 16, 1889. Av Ragna Nielsen.

Nylænde No 6, 15.mars 1899. Av Anna Rogstad

Fra Nylænde, No 13, side 313, 1905:

Appendix: Tillegg til opplegget om kvinnestemmerett

Arbeiderkvinnens holdning til stemmerettsspørsmålet

Arbeiderpartiets Kvindeforbund ble stiftet i 1901. Martha Tynæs var leder fra 1906-1920. Kvinnedebatten hadde for alvor kommet opp på Arbeiderpartiets landsmøte i 1899: Martha Tynæs innledet med å spørre: «Hvorfor staar kvinderne saa sløve og likegyldige overfor arbeiderbevægelsen og samfundsspørsmålene?» Hun mente at kvinner ikke ble verdsatt som politiske vesener, og at mennene ikke informerte hustruene sine om samfunnsproblemer. De ble nærmest bedt om å passe barna og husholdningen, istedenfor å gå på møter.

«Jeg har ofte tenkt paa, hvilke kvinder de gode mænd mener, naar de saaledes raaber paa kvinden til et og alt; sine egne kvinder er det da sandelig ikke. Aanei, kvindens ligestillethed med manden er en teori, som mændene meget gruer sig for at la komme frem i praksis.»

Kilde: Protokoll over forhandlingene ved DNAs 13. landsmøte, august 1899.

Tynæs mente mennene jobbet i herdig for egne interesser og manglet forståelse for kvinnenes. «Man vil si, at vi kan agitere selv, ja det gjør vi ogsaa; men hvad hjelper det, saalænge mændene trekker paa skuldrene af os, og som oftest gjør narr af vore bestræbelser.» Kilde: Samme sted som over.

Men 17. mai 1899 arrangerte Arbeiderpartiets kvinneforening et eget stemmerettstog for kvinner og liknende tog ble arrangert fram til 1909. Togene ble støttet av flere kvinnelige fagforeninger og Kvinnestemmerettsforeningen. De borgerlige stemmerettskvinnene var strengt politisk nøytrale og deltok ikke, men begge grupper arbeidet for rettferdighetskrav som likelønn og likestilling.

Men arbeiderkvinnene understreket at de hadde felles interesser med mennene i DNA. De sto i opposisjon til borgerskapets kvinner, selv om arbeiderkvinnene ble invitert av Kvinnestemmerettsforeningen til samling foran valget i 1901. Men et samarbeid med de borgerlige kvinnene var bare enkeltstående eksempler.

Arbeiderkvinnene var aldri it tvil om hvor lojaliteten deres lå, selv om de rettet sterk kritikk mot mennene i DNA. De hørte hjemme i den sosialdemokratiske bevegelse og fremmet derfor kravene sine gjennom partiet. Kvinnekampen sto ikke som motsetning til mannens sak. Samfunnsproblemerne var resultat av motsetninger mellom klasser, dvs. del av klassekampen mellom arbeidere og borgerskap.

«I vore dage er kapital og arbeide de to store hovedfaktorer, der spiller ind i snart alle forhold i livet og danner dette. Men disse to faktorer staar i de skarpeste motsætninger til hverandre, derfor føres der ogsaa en stadig krig mellom disse, en krig, der tilspidnes og griper om sig for hver tid vi gaar frem.»

Kilde: Blom og Hagemann, red., Oslo 1982, s 76.

For arbeiderkvinnene var alltid det viktigste å oppnå forbedringer for arbeiderklassen som helhet.